

Czy Chorwaci ufają sądownictwu?

Ivana Bilušić*

Chorwacja jest krajem liczącym 3,853 miliona mieszkańców, w którym według najnowszych danych orzeka 1653 sędziów. Jest jednym z krajów członkowskich Rady Europy z największą liczbą zawodowych sędziów na 100 000 mieszkańców. Wydaje się, że sędziów jest wystarczająco dużo do tego, aby sprawiedliwość była wymierzana szybko, ale czy tak jest naprawdę?

Każdego roku (a dzieje się tak od ponad pięciu lat) do sądów i sędziów w Chorwacji wpływa ponad 1,26 miliona nowych spraw. To ogromna liczba jak na tak mały kraj. Jednocześnie każdego roku sędziowie rozstrzygają około 1,2 miliona różnych spraw sądowych. Jeśli spojrzymy na obciążenie pracą każdego sędziego, okaże się, że jeden sędzia ma ponad 700 spraw rocznie! I je załatwia!

Na czym więc polega problem w Chorwacji?

Ogólna liczba nierozstrzygniętych spraw i długość procesów w większości przypadków wzrosła. Zgodnie z tablicą wyników wymiaru sprawiedliwości UE 2024, zaległości i długość postępowań pozostają poważnym problemem, szczególnie w spornych sprawach cywilnych i gospodarczych, gdzie zaległości są największe w UE. Pomimo poprawy w niektórych kategoriach spraw, zaległości i długość postępowań w większości przypadków wzrosły, co pozostaje poważnym problemem. W 2023 r. średnia długość postępowań w sądach pierwszej instancji pozostała jedną z najdłuższych w UE i wzrosła do 1334 dni w spornych sprawach gospodarczych i do 764 dni w spornych sprawach cywilnych.

Jednocześnie Chorwacja jest w tyle za krajami Rady Europy, które starają się promować dobrowolne korzystanie z alternatywnych metod rozwiązywania sporów. To się po prostu nie zakorzeniło i nie przyjęło w Chorwacji. Negocjacje stron w postępowaniu karnym również nie są znacząco obecne. Są stosowane, ale w bardzo niewielkim zakresie spraw. W Chorwacji każdy spór, każdy konflikt, każde nieporozumienie po prostu kończy się w sądzie i wpływa do sądu jako nowa sprawa do rozpoznania przez sędziego, zarówno w sprawach cywilnych, administracyjnych, jak i karnych. Wszystko to znacznie spowalnia postępowania sądowe i istotnie obciąża system wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie obywatele, z jednej strony, wymagają i żądają wprost, aby ich spór był rozstrzygany wyłącznie przez sąd, a z drugiej strony, nie wierzą w niezawisłość sędziów. Dziwne, prawda?!

Poziom postrzeganej niezależności sądownictwa w Chorwacji jest nadal bardzo niski zarówno wśród ogółu społeczeństwa, jak i podmiotów gospodarczych. Ogólnie rzecz biorąc, ponad 70% ogółu społeczeństwa i firm w Chorwacji

postrzega poziom niezależności sądów i sędziów jako „zły”. Głównymi powodami tego, wymienianymi przez opinię publiczną i przedsiębiorstwa, jest powszechny pogląd, że występują ingerencje lub naciski ze strony rządu i polityków, a także ingerencje lub naciski ze strony grup biznesowych lub innych określonych grup interesów.

Jednocześnie ten sam rząd i politycy w Chorwacji zapomnieli o wynagrodzeniach sędziów przez ostatnie 25 lat, które nie były dostosowane do trendów gospodarczych, co więcej, sędziów uległy stagnacji i straciły na wartości. Jednak w 2024 r., dzięki środkom ostrzegawczym wdrożonym przez sędziów pod przewodnictwem Stowarzyszenia Chorwackich Sędziów, nastąpił wzrost wynagrodzeń, ale nadal nie było nowej ustawy, na mocy której wynagrodzenia sędziów przestałyby zależeć od obecnego rządu. W tym celu Stowarzyszenie Chorwackich Sędziów kontynuuje wysiłki na rzecz komunikacji z władzą wykonawczą, podkreślając i przypominając, że wynagrodzenie sędziego jest nierozdzielnie związane z niezawisłością sędziów i niezależnością sądów.

Sądownictwo stało się zawodem kobiecym. Tendencja ta nie występuje tylko w Chorwacji, gdzie kobiety stanowią większość w różnych zawodach związanych z sądownictwem: sędziowie, prokuratorzy, pracownicy administracyjni, notariusze. Co więcej, 55% prezesów sądów to kobiety, a 65% szefów prokuratur to również kobiety. Jedynie na szczelbu Sądu Najwyższego kobiety nie stanowią większości (32%). Najwyraźniej wskaźnik ten nie pomógł w przełamaniu szklanego sufitu.

Nie każda publiczna krytyka sądownictwa jest nieuzasadniona. Sądownictwo nie komunikuje się w wystarczającym stopniu ze społeczeństwem. Obywatele często nie rozumieją, jak działa system prawny co stwarza poczucie nieufności. Wyroki i wyjaśnienia nie zawsze są łatwo dostępne dla opinii publicznej, chociaż powinny być zgodne z zasadami publicznej pracy sądu. Nawet jeśli wyroki są publicznie dostępne, często są one napisane skomplikowanym językiem prawniczym, co utrudnia ich zrozumienie przez opinię publiczną. Decyzje w głośnych sprawach są szczególnie niejasne dla ogółu społeczeństwa. W złożonych lub politycznie wrażliwych procesach sądowych często brakuje jasności w uzasadnieniu wyroków, co prowadzi do wątpliwości co do bezstronności sędziów. Dostępność danych na temat pracy sędziów jest również ograniczona: na przykład informacje na temat wydajności sądów, takie jak statystyki dotyczące liczby

* Sędzia Sądu pierwszej instancji w Velika Gorica w Chorwacji i rzecznik prasowy Stowarzyszenia Chorwackich Sędziów. Została tymczasowo delegowana do orzekania w Wysokim Sądzie Karnym Republiki Chorwacji, gdzie pełni również obowiązki zastępcy rzecznika prasowego. Specjalizuje się w prawie karnym, orzeka jako sędzia pierwszej i drugiej instancji. Jest wykładowcą w Akademii Sądownictwa Republiki Chorwacji, a także w państwowej szkole dla urzędników sądowych oraz w Europejskiej Sieci Szkoleń Sądowych (EJTN) w szczególności na temat przemocy domowej, komunikacji sądowej z mediami i opinią publiczną oraz przedprocesowego aresztu domowego z monitoringiem elektronicznym w sprawach karnych.

rozstrzygniętych spraw lub czasu potrzebnego na podjęcie decyzji, nie zawsze są łatwo dostępne dla opinii publicznej. Informacje na temat postępowań dyscyplinarnych przeciwko sędziom za błędy lub nieetyczne zachowanie rzadko są podawane do wiadomości publicznej, co sprzyja wrażeniu bezkarności sędziów.

Bazy danych z postępowań sądowych są również trudno dostępne. Wprawdzie istnieją cyfrowe bazy danych, ale często są one niepraktyczne i nie zapewniają łatwych do przeszukiwania lub kompletnych informacji. Praktyka sądowa w zakresie podejmowania decyzji jest niespójna, a zapadające różne wyroki w podobnych sprawach stwarzają wrażenie niepewności prawnej. Bez publicznego wglądu w to, dlaczego sąd podjął określoną decyzję, społeczeństwo traci zaufanie do systemu sądownictwa. Przykładowo, konsekwencją niewystarczającej przejrzystości jest to, że obywatele często wierzą, że sądy faworyzują potężne, wpływowe lub zamożne osoby. Jednocześnie opinia publiczna często zapomina o hiperinflacji przepisów tworzonych przez władzę ustawodawczą. Władza sądownicza nie ma z tym nic wspólnego, to przecież odrębna władza. Władza ustawodawcza jest często dumna ze swojej wielkiej aktywności legislacyjnej, jednak częste zmiany w prawie prowadzą do zmian w orzecznictwie, a niespójne i często zmieniające się orzecznictwo stwarza wrażenie niepewności prawnej. Należy się zastanowić, czy politycy poprzez taką nadmierną aktywność legislacyjną faktycznie nie sprzyjają wrażeniu nieufności społeczeństwa do władzy sądowniczej.

Jeśli jasne i przejrzyste informacje nie są dostępne, media opierają się na niepełnych informacjach lub spekulacjach, co może dodatkowo podważyć zaufanie opinii publicznej do sądownictwa. Zwiększa to postrzeganie sądownictwa jako nieprzejrzystego i niesprawiedliwego, nawet w przypadkach, w których nie jest to prawdą. Niewystarczająca przejrzystość nie musi oznaczać, że sądownictwo nie jest sprawiedliwe, ale utrudnia budowanie zaufania obywateli do jego pracy. Większa otwartość na opinię publiczną, lepsze informacje i jasność w podejmowaniu decyzji są kluczem do poprawy tego aspektu.

Najgłośniejsza krytyka chorwackiego sądownictwa wynika z powolności i nieefektywności, ale są też pewne pozytywne aspekty, które warto podkreślić: chorwacki system sądowniczy opiera się na rządach prawa, a Konstytucja Republiki Chorwacji zapewnia szeroki zakres praw człowieka i wolności. Sądy są zobowiązane do ochrony tych praw. Sądownictwo jest formalnie niezależne od władzy ustawodawczej i wykonawczej. Istnieją mechanizmy, które zapobiegają wpływom politycznym na sędziów, choć w praktyce pojawiają się wyzwania. Dostęp do sądów jest zapewniony dla obywateli, jest nawet dość tani, ponieważ opłaty sądowe są niskie, a istnieje szereg możliwości zwolnienia z opłat sądowych i bezpłatnej pomocy prawnej dla grup w trudnej

sytuacji socjalnej. Chorwackie ustawodawstwo w różnych obszarach prawnych jest całkowicie zharmonizowane z dorobkiem prawnym Unii Europejskiej. Obejmuje to przyjęcie wysokich standardów w zakresie ochrony praw człowieka, praw konsumentów i kwestii środowiskowych.

W ostatnich latach poczyniono ogromne wysiłki w zakresie cyfryzacji sądownictwa, co umożliwia śledzenie postępowań sądowych online (nie dotyczy to rozpraw transmitowanych na żywo, ponieważ nie jest to możliwe). Zwiększa to przejrzystość i przyspiesza zarządzanie sprawami. Istnienie wyspecjalizowanych sądów, takich jak sądy gospodarcze i sądy ds. wykroczeń, umożliwia bardziej profesjonalne i szybsze rozstrzyganie niektórych rodzajów sporów. Chorwacja aktywnie współpracuje z międzynarodowymi instytucjami sądowymi, takimi jak Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) i organami UE, takimi jak OLAF i Europol. Istnieją ciągle programy edukacyjne dla sędziów i adwokatów państwowych w celu poprawy ich wiedzy i zapewnienia stosowania najlepszych praktyk sądowych. Ochrona prawna mniejszości narodowych, w tym prawo do używania języków i pism, jest istotnym elementem chorwackiego systemu sądownictwa. Chociaż reformy są nadal potrzebne, te pozytywne aspekty stanowią podstawę do dalszego rozwoju i wzmocnienia zaufania obywateli do wymiaru sprawiedliwości.

Oczywiście usprawnienie sądownictwa w Chorwacji wymaga systematycznych reform, które zwiększą wydajność, przejrzystość i zaufanie obywateli. Przyspieszenie postępowań sądowych i cyfryzacja sądownictwa ma kluczowe znaczenie dla szybszego rozpatrywania i dostępności spraw. Konieczne jest również zwiększenie liczby sędziów, asystentów i pracowników administracyjnych w celu zmniejszenia obciążenia istniejącego personelu, a także wprowadzenie bardziej wyspecjalizowanych wydziałów sądowych lub zespołów zajmujących się czasochłonnymi lub złożonymi sprawami.

Należy nieustannie pracować nad komunikacją ze społeczeństwem, w celu jasnego i przystępnego wyjaśnienia procesów sądowych, aby obywatele mogli lepiej zrozumieć system. Oprócz rozwijania umiejętności sędziów, konieczna jest również reforma legislacyjna w celu uproszczenia procedur i ograniczenia zbędnych formalności, które spowalniają postępowania sądowe, ale także wzmocnienia narzędzi i kar za nadużycia w sądownictwie.

Lepsze warunki pracy dla sędziów, wyższe wynagrodzenia i zasoby, zapewnienie lepszych warunków pracy dla sędziów przyciągnęłoby najlepszych prawników do sądownictwa. Promowanie koncyliacji i alternatywnych metod rozwiązywania sporów, wzmocnienie mediacji i arbitrażu z pewnością zmniejszyłoby obciążenie sądów. Edukacja obywatelska, poprzez organizację kampanii i warsztatów, pomogłaby obywatelom zrozumieć ich prawa i procesy sądowe. Jednak sądownictwo nie może samo wdrożyć takich środków, a są one niezbędne, jeśli chce się zwiększyć skuteczność i zaufa-

nie obywateli do systemu sądownictwa, czyniąc go bardziej sprawiedliwym i dostępnym dla wszystkich.

Wracając zatem do pytania postawionego na początku – czy obywatele Chorwacji ufają sądownictwu? Odpowiedź brzmi: oczywiście, że TAK, wierzą, że tylko sędzia może rozwiązać ich spór, konflikt, nieporozumienie, a nie ufają rozjemcy, mediatorowi, arbitrowi ani państwu. I dlatego wszystko kończy się w sądzie. Ale haczyk polega na tym, że jeśli przegrają sprawę w sądzie (a szanse w większości spraw sądowych wynoszą 50:50, że wygrają sprawę), nie pomyślą nawet, że to dlatego, że prawo jest jasne i nie popiera ich argumentów, ani nie pomyślą, że to z powodu stabilnego

orzecznictwa, zgodnie z którym mogli z góry wiedzieć, że nie odniosą sukcesu. Jeśli przegrają sprawę, będą wierzyć, że sędzia, który podjął decyzję, był pod wpływem lub pod presją jakiegoś polityka lub partii przeciwnej. I to jest właśnie to, co według nich wydarzyło się w ich sprawie w sądzie. Jeśli chorwackie sądownictwo chce walczyć z takimi błędnymi przekonaniem (i wierzę, że takie zjawisko występuje również w innych krajach po transformacji), musi najpierw zmienić sposób myślenia obywateli. Nie jest to łatwe zadanie, prawda?

Tłumaczenie: Tomasz Posłuszny

REKLAMA

JEDNOTOMOWE KOMENTARZE KODEKSOWE

- praktyczne przedstawienie wieloaspektowych instytucji i zagadnień
- odpowiedzi na skomplikowane pytania oraz omówienie konkretnych problemów
- przejrzysta struktura i precyzyjna nawigacja wewnętrzna
- wyselekcjonowane, najistotniejsze orzecznictwo

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300